

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора наук з фізичного виховання та спорту,
професора Мітової Олени Олександрівни
на дисертаційну роботу **Чжан Ці**
на тему «**Критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі
підготовки до вищих досягнень**», подану до разової спеціалізованої вченої
ради Національного університету фізичного виховання і спорту України для
захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи.

Етап підготовки до вищих досягнень в баскетболі є тією ланкою яка створює умови для поступового переходу гравців із системи дитячо-юнацького у професійний спорт. Одночасно із збільшенням тренувальних і змагальних навантажень підвищуються і вимоги до індивідуальних можливостей баскетболістів. Спортсменам доводиться перманентно конкурувати за місце у складі команди. Однією із важливих проблем даного етапу підготовки є ще не закінчений процес визначення ігрової спеціалізації. Баскетболісти продовжують розкривати свої здібності, змінюються антропометричні параметри тіла та ряд інших показників, які здатні вплинути на підсумковий вибір базового ігрового амплуа.

На відміну від висококваліфікованих досвідчених гравців, продемонстрований на змаганнях спортивний результат для молодих гравців (в юнацькому спорті), ще не є тим надійним критерієм який дозволяє безпомилково зробити вибір на користь одного із претендентів на місце у складі команди. В процесі визначення перспективних можливостей молодого гравця слід враховувати широкий спектр факторів та показників, які у майбутньому зможуть вплинути на підвищення рівня спортивної майстерності та успішні багаторічні виступи у професійному баскетболі. Аналіз спеціальної літератури та опитування експертів з баскетболу показали, що ці питання, не дивлячись на свою актуальність, залишають малодослідженими.

Саме тому, однією із актуальних проблем сьогодні в теорії та практиці баскетболу є обґрунтування та створення загального алгоритму організації відбору та систематизації інформативних критеріїв для визначення перспективних можливостей баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Враховуючи вищенаведене, актуальність дисертаційного дослідження Чжан Ці не викликає сумнівів.

Мета роботи – обґрунтувати критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень та розробити комплексний механізм оцінювання перспективних можливостей спортсменів з урахуванням їх ігрового амплуа.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження було виконано на кафедрі кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України згідно з Планом науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Наукова новизна дисертаційної роботи.

Наукова новизна в повній мірі відповідає результатам дослідження. У роботі 9 позицій наукової новизни, з яких 5 розкривають наукові розробки, що представлено вперше: досліджені та систематизовані фактори, які впливають на відбір баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень; запропоновано комплекс інформативних критеріїв для визначення індивідуальних можливостей баскетболістів під час відбору у команди на етапі підготовки до вищих досягнень; визначена пріоритетна значущість критеріїв та показників під час встановлення перспективних можливостей баскетболістів різного амплуа для відбору у команду на етапі підготовки до вищих досягнень; розроблені модельні характеристики та оціночні шкали для визначення рівня підготовленості та перспективності баскетболістів на етапі підготовки до

вищих досягнень; визначені структурні взаємозв'язки між ефективністю техніко-тактичної діяльності гравців, що перебувають на етапі підготовки до вищих досягнень та результатами педагогічного тестування і морфофункціональних досліджень. Окрім того, розширені дані про особливості змагальної діяльності в ігрових видах спорту, доповнені та розширені дані щодо ключових компонентів змагальної діяльності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень; представлений етапний алгоритм процесу ігрової спеціалізації баскетболістів в процесі багаторічного вдосконалення та інформативні критерії визначення ігрового амплуа; розширені дані щодо особливостей побудови етапу підготовки до вищих досягнень в спортивних іграх та визначені ключові проблеми що виникають під час перехідного етапу багаторічної спортивної кар'єри; доповнені знання з проблем підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, спортивного відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування, методики контролю і критеріїв оцінювання рівня підготовленості та ефективності змагальної діяльності в баскетболі.

Практичне значення результатів дослідження роботи полягає у впровадженні запропонованого алгоритму організації відбору та інформативних критеріїв для визначення потенційних можливостей баскетболістів, що перебувають на етапі підготовки до вищих досягнень, при комплектуванні юнацьких та молодіжних національних збірних команд України U18 – U20 під час їхньої підготовки до офіційних міжнародних змагань у молодіжних вікових категоріях. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в практику роботи Громадської спілки «Федерація баскетболу України» (акти впровадження від 9 червня 2023 р. та 23 червня 2023 р., додатки В, Г, Д); в навчальний процес студентів кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України (акт впровадження від 13 листопада 2023 р., додаток Е).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення дисертації, висновки достатньою мірою обґрунтовані теоретичними та експериментальними даними, відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується необхідною тривалістю написання дисертаційної роботи (2020-2023 р.), кількістю досліджуваних.

Аналіз науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет використовували з метою уточнення проблемних питань, які пов'язані із відбором та спортивною орієнтацією баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень та встановленням ключових чинників які визначають стратегічну перспективність баскетболістів в юнацьких вікових категоріях; вивчення спортивних біографій висококваліфікованих баскетболістів та особливостей їх змагальної діяльності; кількісно-якісне дослідження та аналіз документів і матеріалів для оперування фактологічною інформацією.

Анкетування здійснювали з метою визначення думок фахівців відносно актуальних проблем відбору баскетболістів в юнацьких вікових категоріях, встановлення значущих чинників що впливають на ігрову спеціалізацію, а також систематизацію провідних специфічних ігрових здібностей, які мають суб'єктивно-метричних характер та потребують кваліфікованої експертної оцінки. Метод експертних оцінок дозволив визначити диференційовану значущість чинників та окремих складових підготовленості що впливають на відбір баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Спортивно-педагогічні методи дослідження дозволили здійснити порівняльну характеристику ефективності ігрових дій баскетболістів з урахуванням амплуа та кваліфікації, встановити та обґрунтувати інформативні критерії для здійснення оцінювання рівня підготовленості баскетболістів, створити модельно-цільові характеристики підготовленості для спортивного відбору та ігрової орієнтації.

Морфофункціональні методи дослідження (антропометрія, газоаналіз,

спірометрія, аналіз складу тіла), дозволили встановити особливості рівня прояву ключових параметрів функціональної підготовленості баскетболістів різного амплуа та їх морфологічних даних, а також розробити на цій основі відповідні шкали (сигмовидні) оцінювання індивідуального діапазону прояву досліджуваних параметрів.

Методи математичної статистики використовувались для обробки отриманого експериментального матеріалу з використанням пакета стандартних програм (MS Excel 2017, Statistica. StatSoft. 10.0).

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу.

Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Характеристика основних положень роботи.

Матеріали дисертаційного дослідження викладено на 246 сторінках, основний зміст – 173 сторінки. Дисертаційна робота включає анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, шість розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (всього 12 додатків). Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 15 таблицями та 38 рисунками. Список використаних джерел складає 181 найменування, з яких 68 – кирилицею та 113 – латиницею.

У **вступі** дисертаційної роботи обґрунтована актуальність роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наведені методи дослідження, розкрито наукова новизна, відображено особистий внесок автора, наведено дані про апробацію результатів дослідження і їх впровадження в практику, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Проблеми відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень»** (стор. 26-51) проаналізовано стан досліджуваної проблеми, а саме: проблеми побудови

багаторічної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту; багаторічний відбір та орієнтація підготовки спортсменів в баскетболі; ігрові амплуа в баскетболі та їх врахування в процесі відбору та орієнтації підготовки спортсменів; особливості побудови навчально-тренувального процесу та критерії відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Наприкінці першого розділу наведено висновки, в яких відображаються основні теоретичні положення дисертаційного дослідження, зокрема те, що: переважна більшість фахівців погоджуються із думкою, що показаний спортивний результат на змаганнях в ігрових видах спорту загалом, та баскетболі, зокрема, залежить від дії багатьох чинників пріоритетний вплив яких на ефективність дій спортсменів може суттєвим чином змінюватися протягом тривалої кар'єри виступів на найвищому рівні. Що, з метою ефективного відбору та подальшої спортивної орієнтації вкрай важко виділити основні елементи в структурі підготовленості баскетболістів, які можуть вплинути на довгострокову перспективність. Автором зазначено, що дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців свідчать про те, що висококваліфіковані баскетболісти не відрізняються високим рівнем функціональної підготовленості у порівнянні із представниками циклічних видів спорту тощо.

Аналіз літературних джерел підтвердив, що актуальним завданням можна вважати обґрунтування та розробку механізму інтегрального оцінювання техніко-тактичної діяльності спортсменів, якій повинен враховувати пріоритетну значущість ігрових дій для досягнення підсумкового результату в матчі та модельно-цільові характеристики реалізації основних техніко-тактичних дій баскетболістів з урахуванням кваліфікації та статі спортсменів.

Суттєвим здобутком є те, що автором проаналізовано та узагальнено 113 закордонних літературних джерел та 68 вітчизняних наукових публікацій.

Результати наукового пошуку, відображеного в першому розділі, представлено в 2 публікаціях здобувача.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» (стор. 59-68)

надано методи, що використовувались відповідно до об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження, представлено організацію дослідження. Для реалізації поставленої мети та завдань дослідження в дисертаційній роботі використано широкий діапазон методів дослідження: Методи дослідження: аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет, анкетування, педагогічне спостереження, метод експертних оцінок, педагогічне тестування, аналіз змагальної діяльності, морфофункціональні методи дослідження, психологічні та психофізіологічні методи, методи математичної статистики.

Дисертаційна робота була виконана в рамках трьох основних етапів.

На першому етапі дослідження (листопад 2020 – травень 2021) – був узагальнений вітчизняний та зарубіжний досвід з питань відбору та орієнтації підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту, особливості багаторічного вдосконалення на різних стадіях та етапах підготовки. Визначенні концептуальні напрями написання дисертаційної роботи. Підібрані методи дослідження та створена загальна методологічна база.

На другому етапі дослідження (червень 2021 – липень 2022) – були проведені основні дослідження (анкетування, аналіз змагальної діяльності, педагогічне тестування, психологічне і психофізіологічне дослідження морфофункціональні дослідження), проведена статистична обробка отриманих даних. Обґрунтований та представлений загальний алгоритм організації проведення відбору на етапі підготовки до вищих досягнень. Встановлені та представлені специфічні особливості відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Представлений етапний механізм ігрової спеціалізації в баскетболі та визначені ключові фактори, які впливають на вибір ігрового амплуа. Систематизовані інформативні критерії відбору баскетболістів, розроблено протокол тестування, модельні характеристики підготовленості гравців різного амплуа, шкали оцінювання, які були рекомендовані з метою використання під час відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

На третьому етапі дослідження (серпень 2022 – грудень 2023) – були

підготовлені основні розділи та висновки дисертаційної роботи. Розроблено комплексний механізм визначення довгострокової перспективи баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень з урахуванням ігрової спеціалізації. Визначена ефективність впровадженої системи відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень (процес підготовки національних юнацьких (U 18) та молодіжних (U 20) збірних команд України). Розглянуті проблеми та перспективи подальших досліджень в спортивних іграх.

Дослідження проведено на базі кафедри кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України, ГС «Федерація баскетболу України».

У третьому розділі **«Загальний алгоритм та організація спортивного відбору і орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень»** (стор. 76-99) представлено у 3 взаємопов'язаних підрозділах: етапний алгоритм визначення потенційних можливостей баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень під час відбору до команд високої кваліфікації; систематизація критеріїв та визначення їх значущості для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень; критерії та алгоритм поетапної ігрової спеціалізації баскетболістів в процесі багаторічного вдосконалення.

Дисертантом встановлено критерії, що були рекомендовані фахівцями для відбору гравців на цьому етапі, які можна умовно розподілити на п'ять груп: 1) спортивно-педагогічні; 2) медико-біологічні; 3) соціально-психологічні; 4) медичні; 5) нормативно-правові.

Серед найбільш значущих критеріїв та окремих показників для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, експерти виділили: 1) антропометричні дані; 2) здатність до подальшого вдосконалення та навчання; 3) відповідність певному ігровому амплуа; 4) функціональні можливості важливих для виду спорту систем організму. Нормативно-правові аспекти спортивного відбору, на думку фахівців, на цьому етапі не мають визначального характеру.

Особливістю відбору починаючи з перехідного етапу відбору в командних спортивних іграх є цілеспрямований пошук гравців з урахуванням вимог певного ігрового амплуа. Баскетбольні тренери вже у юнацькому віці прагнуть відібрати спортсменів з рідкісними антропометричними даними, які є важливою передумовою для подальшого вдосконалення та виходу молодих виконавців на рівень спорту вищих досягнень.

Результати досліджень, представлені в даному розділі, опубліковані в 4 публікаціях автора.

У четвертому розділі **«Критерії визначення спортивної обдарованості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень»** (стор. 100-154) представлено критерії визначення спортивної обдарованості баскетболістів. У даному розділі виокремлено 7 підрозділів, спрямованих на різні характеристики баскетболістів 17-19 років.

Автором визначено та розроблено модельні характеристики техніко-тактичної діяльності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Окрім того, визначено структуру загальної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Визначено взаємозв'язок ефективності змагальної діяльності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень із результатами комплексного педагогічного тестування. Також розроблено морфологічні модельні характеристики баскетболістів 17-20 років. Проаналізовано функціональні можливості баскетболістів різного ігрового амплуа на етапі підготовки до вищих досягнень. Визначено взаємозв'язок між морфофункціональними можливостями баскетболістів та ефективністю змагальної діяльності та рівнем прояву фізичної підготовленості спортсменів. Здобувачем представлено аналіз дослідження особливостей прояву психофізіологічних функцій та психологічної підготовленості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Результати наукового пошуку, відображеного в 4 розділі, представлено в 4 публікаціях здобувача

У п'ятому розділі **«Комплексний механізм оцінювання рівня**

підготовленості баскетболістів під час відбору на етапі підготовки до вищих досягнень» (стор. 155-176).

Дисертантом представлено обґрунтування комплексного механізму оцінювання рівня підготовленості баскетболістів під час відбору на етапі підготовки до вищих досягнень. Визначено пріоритетну значущість факторів для відбору баскетболістів різного амплуа на етапі підготовки до вищих досягнень. Автором розроблено шкали оцінювання ефективності реалізації техніко-тактичних дій та шкали оцінювання психофізіологічних можливостей баскетболістів.

Визначено, що під час відбору на етапі підготовки до вищих досягнень принципово важливим є врахування відповідності спортсмена вимогам, які сучасний баскетбол пред'являє до гравців різного амплуа. Успішність селекційної діяльності на цьому етапі підготовки багато в чому залежатиме від широкомасштабного дослідження можливостей спортсменів, визначення сильних та слабких сторін в індивідуальній структурі підготовленості, їх здатність до ведення конкурентної боротьби на найвищому рівні.

Гравці, що володіють необхідними модельними параметрами за ключовими антропометричними даними, мають найвищі шанси поповнити склади команд високої кваліфікації (для центрових набуває принципового значення). Для гравців захисту високу значущість має рівень прояву фізичних і функціональних якостей, успішність змагальної діяльності (організаційні та специфічні інтелектуальні здібності), а також рівень прояву психологічних та психофізіологічних властивостей. Інтегральне оцінювання перспективності баскетболістів вимагає врахування значущості ключових факторів підготовленості, а також, внутрішньої ваги окремих показників в рамках фактору для баскетболістів різного амплуа. Їх неоднаковий розподіл пов'язаний із пріоритетною значущістю при виконанні специфічних ігрових зобов'язань у грі.

За результатами проведеного підсумкового оцінювання було визначено що приблизно 50 % баскетболістів молодіжних збірних команд

(«перспективні», «умовно перспективні») мають високі шанси потрапити на рівень спорту вищих досягнень. Зроблені висновки набули підтвердження у подальшому спостереженні за розвитком професійної кар'єри баскетболістів, які прийняли участь у дослідженні. Спортсмени, що набирали найвищі бали за комплексним оцінюванням частіше потрапляли до складів команд високої кваліфікації. Коефіцієнт кореляції між цими двома показниками склав від $r = 0,756$ до $r = 0,856$ (в залежності від конкретного ігрового амплуа), що може свідчити про ефективність запропонованого комплексного механізму під час відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Результати досліджень 5 розділу представлено в 3 публікаціях автора.

У шостому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» (стор. 177-186) проведено узагальнення теоретичного аналізу і експериментальних даних. Показано, які результати доповнюють та підтверджують результати досліджень інших авторів. Представлено результати, які мають наукову новизну в якості отриманих вперше.

Загальні **висновки дослідження** в повній мірі розкривають розв'язання поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 4 наукових публікаціях: 3 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одне з яких проіндексоване в базі даних Scopus (Q4); 1 публікація апробаційного характеру.

Зауваження щодо змісту дисертації та анотації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу зазначаємо деякі зауваження та дискусійні питання, які не знижують важливих наукових здобутків дисертанта:

1. На нашу думку, у науковій новизні краще було б ще зазначити, що вперше розроблено комплексний механізм оцінювання перспективних можливостей спортсменів з урахуванням їх ігрового амплуа з використанням критеріїв відбору та спортивної орієнтації, модельних характеристик

баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, що в більшій мірі розкриває практичну значущість наукових здобутків автора.

2. В 2 розділі п.2.2. «Організація дослідження» (стор. 74) не наведено загальну кількість досліджуваних баскетболістів та загальну кількість експертів та їх кваліфікацію, які взяли участь у дослідженні на різних етапах дисертаційної роботи.

3. Автором у 3 розділі досліджено різні чинники змагальної діяльності баскетболістів юніорської U-18 та молодіжної U-20 збірних команд України. Чи не вважає здобувач, що показники техніко-тактичної діяльності одних і тих же гравців 17-20 років під час офіційних змагань юніорської або молодіжної збірних і під час тривалого чемпіонату країни серед команд Суперліги або вищої ліги можуть мати суттєві розбіжності?

4. Автором у 3 та 4 розділах наведено загальні показники ТТД, морфологічних даних, фізичної підготовленості, психологічних та психофізіологічних особливостей баскетболістів 17-20 років за п'ятьма ігровими амплуа. Чи спостерігалися у ході дослідження суттєві відмінності у показниках баскетболістів залежно від віку 17, 18, 19 та 20-річних баскетболістів? Якщо спостерігались, то як це враховувати під час застосування механізму відбору, запропонованого та науково обґрунтованого здобувачем?

5. У 5 розділі (стор. 167) табл. 5.3. «Коефіцієнти значущості техніко-тактичної дій для відбору баскетболістів різного амплуа на етапі підготовки до вищих досягнень» за результатами експертного оцінювання для таких показників, як «Втрати м'яча (від 00,2 до 0,03)» та «Фоли (0,05 до 0,07)» запропоновано достатньо низькі коефіцієнти. Чому та з чим це пов'язано? Чи не вважає здобувач, що саме на етапі підготовки до вищих досягнень у баскетболістів 17-20 років наявність великої кількості фолів та втрат м'яча може бути не тільки негативним показником?

6. Подекуди зустрічаються стилістичні та орфографічні помилки (стор. 147, 152 та ін.).

Висновок.

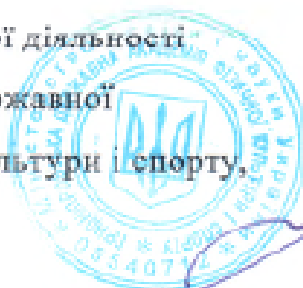
Дисертаційна робота Чжан Ці на тему «Критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень» має теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, де висвітлено нові наукові результати, що в сукупності дозволяють розв'язати важливу наукову проблему. За актуальністю дослідженої проблеми, новизною отриманих результатів та практичним значенням дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, із змінами) та Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.), а її автор Чжан Ці заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, завідувач кафедри спортивних ігор
Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Олена МІТОВА

Підпис Мітової О. підтверджую:

Проректор з наукової діяльності
Придніпровської державної
академії фізичної культури і спорту,
д.фіз.вих., професор

Наталія МОСКАЛЕНКО